

Лекція 5 СТОРОНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

ПЛАН

1. Склад учасників справи
2. Поняття сторін в цивільному процесі їх процесуальні права та обов'язки.
3. Процесуальна співучасть у справі.
4. Залучення до участі у справі співвідповідача. Заміна неналежного відповідача.
5. Процесуальне правонаступництво

1. Склад учасників справи

Всіх учасників цивільних процесуальних правовідносин (крім суду) ЦПК України поділяє на дві групи: 1) учасники справи, та 2) інші учасники судового процесу. Це різні за правовим статусом суб'єкти, тому чітке їх розмежування має важливе значення для правильного застосування цивільного процесуального законодавства. В основі такого поділу лежить критерій юридичної заінтересованості.

Учасники справи - це суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які наділені юридичною заінтересованістю, що визначає їх правовий статус при розгляді й вирішенні цивільної справи:

Відповідно до ст. 42 ЦПК у справах позовного провадження учасниками справи є сторони, треті особи.

При розгляді вимог у наказному провадженні учасниками справи є заявник та боржник.

У справах окремого провадження учасниками справи є заявники, інші заінтересовані особи.

У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

У справах про оскарження рішення третейського суду, оспорювання рішення міжнародного комерційного арбітражу та про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу учасниками справи є учасники (сторони) третейського розгляду, особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, а також сторони арбітражного розгляду.

Права та обов'язки учасників справи зазначені в ст. 43 ЦПК.

Учасники справи мають право:

- ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень;
- подавати докази;
- брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом;
- брати участь у дослідженні доказів;
- ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам;
- подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб;
- ознайомлюватися з протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити з них копії, подавати письмові зауваження з приводу їх неправильності чи неповноти;
- оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках;
- користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами.

Учасники справи зобов'язані:

- виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу;
- сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи;
- з'являтися в судові засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою;

- подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази;
- надавати суду повні і достовірні пояснення з питань, які ставляться судом, а також учасниками справи в судовому засіданні;
- виконувати процесуальні дії у встановлені законом або судом строки;
- виконувати інші процесуальні обов'язки, визначені законом або судом.

2. Поняття сторін в цивільному процесі їх процесуальні права та обов'язки.

Сторонами в цивільному процесі є особи, які беруть участь в справі, спір яких про суб'єктивне право або особистий інтерес, що охороняється законом, суд повинен розглянути і вирішити.

Для того, щоб стати сторонами в цивільному процесі, необхідно:

1) ці особи повинні бути сторонами спірного матеріально-правового відношення. З цієї причини їх інтереси протилежні один одному.

Юридичний інтерес позивача в результаті справи полягає в тому, щоб отримати рішення суду про задоволення позову, тобто отримати захист свого права або інтересу шляхом примушування відповідача до здійснення дій на користь позивача або притягнення його до матеріальної відповідальності.

Юридичний інтерес відповідача в результаті справи носить прямо протилежний характер і полягає в отриманні рішення про відмову в позові, тобто відмові в задоволенні прохання позивача про захист його права або інтересу. Саме рішення суду про відмову в позові означає офіційне підтвердження судом факту відсутності у відповідача будь-яких обов'язків перед позивачем;

2) повинне бути звернення однієї із сторін за захистом до суду;

3) справа, за вирішенням якої сторона звернулася до суду, повинна бути юрисдикційна суду;

4) особи повинні бути правоздатними;

5) сторони беруть участь у процесі від свого імені і в своїх інтересах;

6) прийняття рішення на ім'я сторін і розповсюдження сили рішення на сторони. Тільки сторони можуть бути зобов'язані або уповноважені рішенням на здійснення конкретних дій по передачі і відповідно отриманню матеріальних благ, а також інших дій матеріально-правового характеру;

7) покладання на сторони судових витрат.

Окрім перелічених властивостей, сторони характеризуються такими ознаками:

1) сторони — це головні і обов'язкові суб'єкти цивільного процесу в справах позовного провадження;

2) сторони — це особи, між якими виник спір про право, який є предметом судового розгляду і вирішення;

3) сторони беруть участь у цивільному процесі з метою захисту своїх суб'єктивних прав;

4) сторони — суб'єкти процесуальної діяльності, яка забезпечується шляхом наділення їх широким комплексом процесуальних прав та обов'язків, необхідних для виконання ними процесуальних функцій;

5) правосуб'єктність сторін допускає правонаступництво .

Згідно зі ст. 48 ЦПК сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач. Позивачем і відповідачем можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава.

Позивач — особа, для захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів якої порушена цивільна справа.

Відповідач — особа, що залучається судом до відповіді щодо вимоги, заявленої позивачем. За твердженням позивача, відповідач — особа, яка порушила або оспорує його суб'єктивне право або охоронюваний законом інтерес.

Таким чином, *позивач і відповідач* — суб'єкти спірного правовідношення або охоронюваного законом інтересу, що підлягає судовому розгляду. Проте питання про те, чи існує спірне право, чи оспорується воно насправді і чи оспорує його вказаний позивачем відповідач, вирішує суд в результаті розгляду справи. Тому у момент порушення справи лише передбачається, що позивачу належить певне право і що дане право (інтерес) оспорується вказаною ним особою — відповідачем. Виходячи з цього, можна сказати, що позивач і відповідач — передбачені суб'єкти спірного правовідношення або охоронюваного законом інтересу.

Цивільне процесуальне законодавство наділяє сторони широким колом процесуальних прав і покладає на них процесуальні обов'язки.

Суб'єктивне цивільне процесуальне право сторони — встановлена і забезпечена нормами цивільного процесуального права міра можливої поведінки сторони в цивільному судочинстві і можливість вимоги певних дій від суду.

Цивільний процесуальний обов'язок сторони — необхідна і забезпечена процесуальним законом належна поведінка сторони в цивільному судочинстві, відповідна суб'єктивному процесуальному праву суду.

Суб'єктивні цивільні процесуальні права і обов'язки є правовою основою процесуальної діяльності сторін.

Сторони мають рівні процесуальні права і обов'язки.

Вони мають право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії рішень, ухвал, брати участь у судових засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам, заявляти клопотання та відводи, давати усні та письмові пояснення судові, подавати свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб, користуватися правовою допомогою, знайомитися з журналом судового засідання, знімати з нього копії та подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, прослуховувати запис фіксування судового засідання технічними засобами, робити з нього копії, подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, оскаржувати рішення і ухвали суду, користуватися іншими процесуальними правами, встановленими законом (ч.1ст.43ЦПК).

Крім прав і обов'язків визначених у ст.. 43 ЦПК, мають:

1) позивач вправі відмовитися від позову (всіх або частини позовних вимог), відповідач має право визнати позов (всі або частину позовних вимог) на будь-якій стадії судового процесу;

2) позивач вправі збільшити або зменшити розмір позовних вимог до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження;

3) відповідач має право подати зустрічний позов у строки, встановлені цим Кодексом.

До закінчення підготовчого засідання позивач має право змінити предмет або підстави позову шляхом подання письмової заяви. У справі, що розглядається за правилами

спрощеного позовного провадження, зміна предмета або підстав позову допускається не пізніше ніж за п'ять днів до початку першого судового засідання у справі.ї

У разі направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції зміна предмета, підстав позову не допускаються, крім випадків, визначених цією статтею.

Зміна предмета або підстав позову при новому розгляді справи допускається в строки, встановлені ч 3 ст. 49 ЦПК, лише у випадку, якщо це необхідно для захисту прав позивача у зв'язку із зміною фактичних обставин справи, що сталася після закінчення підготовчого засідання, або, якщо справа розглядалася за правилами спрощеного позовного провадження, - після початку першого судового засідання при первісному розгляді справи.

У разі подання будь-якої заяви, передбаченої п. 2 ч.2 та 3 і 4 ст. 49 ЦПК, до суду подаються докази направлення копії такої заяви та доданих до неї документів іншим учасникам справи. У разі неподання таких доказів суд не приймає до розгляду та повертає заявнику відповідну заяву, про що зазначає у рішенні суду.

Суд не приймає відмови від позову, зменшення розміру позовних вимог, визнання позову відповідачем у справі, в якій особу представляє її законний представник, якщо його дії суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Також, сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії цивільного процесу.

Заявник та заінтересовані особи у справах окремого провадження мають права та обов'язки сторін, крім випадків, передбачених у розділі IV ЦПК.

За змістом можна виділити три групи суб'єктивних процесуальних прав сторін:

- 1) права, реалізація яких впливає на динаміку цивільного судочинства;
- 2) права на участь в судовому розгляді;
- 3) права, що забезпечують сторонам судовий захист в широкому значенні.

Важливою ознакою, що характеризує суб'єктивне цивільне процесуальне право, є його тісний органічний зв'язок з процесуальними обов'язками осіб, наділених правами. Для належного здійснення прав процесуальний закон встановлює порядок, способи і межі їх реалізації, зводячи їх тим самим в ранг процесуальних обов'язків.

Однією з актуальних проблем цивільного процесу є проблема захисту процесуальних прав, зокрема, зловживання процесуальними правами.

Зловживання процесуальним правом — це особливий різновид цивільного процесуального правопорушення, що полягає в протиправному, несумлінному і неналежному використанні особою, яка бере участь у справі (її представником), процесуальних прав, які їй належать, що виражається у винних процесуальних діях (бездіяльності), зовні відповідаючих вимогам цивільних процесуальних норм, але вчинюваних з корисливих або особистих мотивів, що заподіюють шкоду інтересам правосуддя у цивільних справах і (або) інтересам осіб, що беруть участь в справі, або несумлінна поведінка в інших формах, яка тягне за собою застосування заходів цивільного процесуального примусу.

Наслідки зловживання правом — це застосування заходів цивільної процесуальної відповідальності і інших заходів цивільного процесуального примусу.

Цивільна процесуальна відповідальність характеризується двома універсальними ознаками: 1) додаткове обтяження особи і 2) негативна оцінка особи правопорушника.

3. Процесуальна співучасть у справі.

Позов може бути пред'явлений спільно декількома позивачами або до декількох відповідачів. Кожний із позивачів або відповідачів щодо другої сторони діє в цивільному процесі самостійно (ч.1 ст.50 ЦПК).

Процесуальна співучасть — участь в одній справі декількох позивачів або декількох відповідачів, інтереси і вимоги яких не виключають один одного.

Участь у справі кількох позивачів і (або) відповідачів (процесуальна співучасть) допускається, якщо:

- 1) предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів;
- 2) права та обов'язки кількох позивачів чи відповідачів виникли з однієї підстави;
- 3) предметом спору є однорідні права і обов'язки.

Співучасть як самостійний процесуальний інститут характеризується наступними ознаками:

- 1) співучасники є передбаченими суб'єктами тих спірних матеріальних правовідносин, які входять у предмет судового розгляду;
- 2) співучасники — особи, які беруть участь в одному і тому ж судочинстві;
- 3) право вимоги або обов'язок одного з учасників не виключає права вимоги або обов'язку інших співучасників.

Мета процесуальної співучасті — економія часу і зусиль суду, а також всіх осіб, які беруть участь у справі, здійснення в цивільному судочинстві задачі по захисту прав і законних інтересів громадян і різного роду органів, об'єднань і організацій.

При співучасті декілька процесів зливаються в один, внаслідок чого, по-перше, скорочуються (мінімізуються) судові витрати; по-друге, скорочується число судових засідань і, отже, явок учасників процесу до суду; по-третє, економиться час суду на перевірку і оцінку доказового матеріалу, які проводяться тільки один раз; по-четверте, виключається прийняття суперечливих рішень з одних і тих же питань.

Таким чином, **інститут процесуальної співучасті** — один з проявів принципів процесуальної економії, законності і обґрунтованості.

Види цивільної процесуальної співучасті:

По-перше, залежно від того, на чий стороні виступає співучасник, **цивільна процесуальна співучасть поділяється на:**

- 1) **активну** (на стороні позивача декілька співучасників). Наприклад, у разі пред'явлення позовів про відновлення на роботі декількома працівниками, звільненими на одній і тій же підставі, проти одного і того ж працедавця;
- 2) **пасивну** (на стороні відповідача декілька співучасників). Наприклад, у разі пред'явлення позову одним із співвласників про виділ своєї частки в загальному майні. Як співвідповідачі в цій справі виступають співвласники;
- 3) **змішану** (і на стороні позивача, і на стороні відповідача декілька осіб). Наприклад, пред'явлення позову про звільнення від арешту (виключення з опису) загального майна. Співпозивачами в такій справі виступають співвласники арештованого майна, а співвідповідачами — боржник, по боргах якого описано майно, і стягувач, тобто особа, на користь якої описано майно.

По-друге, залежно від обов'язковості залучення осіб **цивільна процесуальна співучасть може бути необхідною (обов'язковою) і факультативною (необов'язковою)**. Правовою підставою цієї класифікації служить ГПК. Відповідно до вказаної норми процесуальна співучасть допускається, якщо:

- 1) предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів (право спільної власності);
- 2) позовні вимоги випливають з однієї підстави (сумісне спричинення шкоди);
- 3) вимоги однорідні, хоча і не тотожні за підставами і предметом (позови про виплату заробітної плати до одного працедавця).

Необхідна співучасть — обов'язкова участь у справі всіх суб'єктів спірного правовідношення в якості позивачів або відповідачів.

Цивільне процесуальне законодавство не дає переліку випадків обов'язкової співучасті і вказівок на її підстави. Проте в судовій практиці встановилося правило, згідно з яким обов'язкова співучасть повинна мати місце у всіх тих випадках, коли в основі вимоги декількох позивачів або до декількох відповідачів лежить спільне право або спільний обов'язок.

Необхідна співучасть є обов'язковою в наступних справах: 1) про спільну (сумісну і часткову) власність; 2) про спадщину; 3) про авторські і суміжні права, якщо це результат праці декількох осіб; 4) у позовах про виключення майна з опису; 5) про захист честі, гідності і ділової репутації; 6) про право користування житловими приміщеннями і ін.

Суть необхідної співучасті полягає в тому, що участь в судочинстві кожного співучасника необхідна. Проте питання про те, чи має право суд на свій розсуд залучити у разі обов'язкової співучасті тих співпозивачів, які не заявили позов разом з первинним позивачем і не звернулися до суду за захистом, законодавчо не вирішене. Рішення цього питання повинне бути обумовлено наступними двома обставинами: по-перше, дією в цивільному процесуальному праві принципу диспозитивності і, подруге, визнанням у сучасному суспільному і юридичному бутті приватного права і приватної власності. Враховуючи обидва ці чинники, при необхідній співучасті суд має право залучати в процес співпозивачів лише з їхньої згоди.

Співучасть факультативна, якщо вимоги декількох позивачів або одного позивача до декількох відповідачів можуть бути розглянуті і здійснені незалежно одна від одної.

Для використання факультативної співучасті необхідно встановити:

- 1) однорідність справ, що знаходяться у провадженні суду, яка визначається схожим предметом позовних вимог (відновлення на роботі), підставою позову (єдина підстава звільнення декількох осіб — скорочення штатів);
- 2) схожість суб'єктного складу або наявність у провадженні суду декількох справ за позовами одного позивача до різних відповідачів або різних позивачів до одного і того ж відповідача;
- 3) чи сприятиме об'єднання справ більш швидкому і правильному розгляду спору.

Наприклад, позови батьків до дітей про стягнення аліментів можуть бути пред'явлені як спільно (в одній справі), так і роздільно до кожного з дітей або до всіх одночасно.

Права і обов'язки співучасників. На співучасників розповсюджуються загальні (ст.43 ЦПК) і спеціальні права сторін (ст.49 ЦПК). Разом з тим співучасники в цивільному процесі володіють додатковими правами і несуть додаткові обов'язки (ст.50 ЦПК). Так, до додаткових прав належать наступні:

- 1) співучасники можуть доручити ведення справи одному із співучасників;
- 2) кожний співучасник діє в процесі самостійно і незалежно від іншого співучасника;
- 3) співучасник може приєднатися до апеляційної скарги, якщо він діяв у процесі на тій же стороні, що і особа, яка звернулася із скаргою.

Реалізація кожним із співучасників процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків створюють процесуальні наслідки тільки для даного співучасника. Наприклад, якщо один із співпозивачів у процесі судового розгляду справи заявляє відмову від позову, то це тягне за собою припинення провадження по справі тільки відносно даного співпозивача. Що ж до решти співпозивачів, то суд зобов'язаний продовжити розгляд

справи по суті з тим, щоб винести відповідне рішення.

Особливістю винесення рішення при процесуальній співучасті є те, що суд виносить не окремі рішення по кожному співучаснику (кожній розглянутій вимозі), а одне рішення, в якому дається відповідь на кожний позов (позовну вимогу). Згідно зі ст. 266 ЦПК суд, ухвалюючи рішення на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів, повинен зазначити, в якій частині рішення стосується кожного з них, або зазначити, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

4. Залучення до участі у справі співвідповідача. Заміна неналежного відповідача

Згідно зі ст.51 ЦПК суд першої інстанції має право за клопотанням позивача, до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження - до початку першого судового засідання залучити до участі у ній співвідповідача.

Якщо, особа, помилково вважаючи, що обов'язок перед ним несе певний суб'єкт, пред'являє до нього позов але насправді ж його несе абсолютно інший громадянин або організація. Особа, до якої пред'явлений цей позов, **залучається до цивільного процесу як неналежний відповідач.**

Якщо позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження - до початку першого судового засідання за клопотанням позивача замінює первісного відповідача належним відповідачем, не закриваючи провадження у справі (ст.. 51 ЦПК).

Спочатку і в більшості випадків для суду цілком достатньо тверджень про те, що особа, яка притягується до відповіді, є порушником права позивача. Проте в деяких випадках коло можливих відповідачів прямо визначається законом. І тут потрібні докази того, що особа, на яку вказується як на можливого порушника права позивача, відповідає вимогам закону про можливих учасників спірного матеріального правовідношення. Так, наприклад, по позовах про захист честі і гідності і відшкодування моральної шкоди, заподіяної розповсюдженням не відповідаючих дійсності відомостей в засобах масової інформації, відповідачами можуть бути засіб масової інформації (редакція, телерадіокомпанія і т.п.), особа, яка надала інформацію, і в окремих випадках засновник засобу масової інформації. Тому пред'явлення позову до організації, в якій працює особа, яка надала інформацію, тягне залучення до справи відповідача, який швидше за все відповідати по позовних вимогах не повинен, оскільки дії з розповсюдження такої інформації звичайно в його функції не входять.

При визначенні того, чи є відповідач належним або неналежним, вирішальне значення має приналежність спірних прав і обов'язків. Належна сторона є носієм або спірних прав, або спірних обов'язків. **Неналежний відповідач — особа, відносно до якої за матеріалами справи виключається припущення про те, що вона є суб'єктом спірного правовідношення.**

Неналежний відповідач — процесуально правоздатна особа. Вона володіє всіма властивими стороні процесуальними правами та обов'язками, тобто є суб'єктом процесу, стороною по справі, інакше було б неможливе процесуальне спілкування з нею. Тому недопустима відмова в прийнятті позовної заяви з мотивів пред'явлення позову до неналежного відповідача.

Після спливу строків, зазначених у частинах першій та другій цієї статті, суд може залучити до участі у справі співвідповідача або замінює первісного відповідача належним відповідачем виключно у разі, якщо позивач доведе, що не знав та не міг знати до подання позову у справі про підставу залучення такого співвідповідача чи заміну неналежного відповідача.

Про залучення співвідповідача чи заміну неналежного відповідача постановляється ухвала. За клопотанням нового відповідача або залученого співвідповідача розгляд справи починається спочатку.

Відповідач, замінений іншим відповідачем, має право заявити вимогу про компенсацію судових витрат, здійснених ним внаслідок необґрунтованих дій позивача. Питання про розподіл судових витрат вирішується в ухвалі про заміну неналежного відповідача.

При заміні неналежного відповідача суд повинен винести мотивовану ухвалу.

За раніше діючим законодавством допускалася заміна не тільки відповідача, але і позивача. За діючим законодавством допускається заміна тільки відповідача. Проте це в цілому справедливе правило не усуває проблеми пред'явлення явно безнадійних позовів і безглуздої витрати сил і коштів на їх розгляд. Проблема повинна розв'язуватися в стадії досудового розгляду в попередньому судовому засіданні.

5. Процесуальне правонаступництво

Процесуальне правонаступництво — це перехід процесуальних прав та обов'язків від однієї особи, яка була в процесі стороною або третьою особою, до іншої особи у зв'язку з переходом до неї суб'єктивних матеріальних прав.

Підстави для процесуального правонаступництва:

- 1) перехід суб'єктивних матеріальних прав і обов'язків в результаті:
 - смерті громадянина (окрім спорів, пов'язаних з особою);
 - припинення діяльності юридичної особи (реорганізації);
 - заміни кредитора чи боржника;
 - уступки вимог;
 - переведення боргу;
- 2) наявність порушеного цивільного процесу до моменту настання фактів, вказаних вище;
- 3) вибуття з процесу певних суб'єктів: сторін і третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Вибуття інших суб'єктів не приводить до виникнення процесуального правонаступництва.

Отже, підставою процесуального правонаступництва може бути як *загальне* (універсальне) правонаступництво матеріальних прав і обов'язків, так і *одиничне* (сингулярне) правонаступництво, коли від однієї особи до іншої переходить окреме суб'єктивне право (наприклад, поступка вимог) або окремих юридичний обов'язок.

Цивільне процесуальне правонаступництво на відміну від цивільного правонаступництва може бути тільки загальним (універсальним), оскільки правонаступник повністю замінює собою правопередника у всьому об'ємі його процесуальних прав і обов'язків.

Процесуальне правонаступництво виключається у разі, коли неприпустимо спадкоємство в матеріальному праві, зокрема, коли вимога нерозривно пов'язана з особою позивача або відповідача (в позовах про розірвання шлюбу, стягнення аліментів, відновлення на роботі і ін.), а також коли спадкоємство суперечить закону або договору.

Розглядаючи матеріальне правонаступництво як юридичну підставу для процесуального правонаступництва, слід мати на увазі, що перехід прав і обов'язків від одного суб'єкта матеріального правовідношення до іншого не тягне автоматичну зміну осіб в процесуальному відношенні. Річ у тому, що через дію принципу диспозитивності вступ до справи (процесу) правонаступника позивача залежить від його бажання. Що ж до правонаступника відповідача, то він притягується судом до участі в справі, якщо проти цього не заперечує позивач. В іншому випадку провадження по справі підлягає припиненню у зв'язку з відмовою позивача від позову.

Вступаючи в процес як правонаступник сторони або третьої особи, суб'єкт зобов'язаний пред'явити суду докази свого правонаступництва в матеріальному правовідношенні, наприклад, договір про переведення боргу або уступку вимоги, свідоцтво про право на спадщину, свідоцтво про державну реєстрацію новоствореної або реорганізованої юридичної особи.

Згідно зі ст.55 ЦПК цивільне процесуальне правонаступництво допускається на будь-якій стадії цивільного процесу. З моменту вступу до процесу правонаступник набуває всі процесуальні права і обов'язки свого правопопередника. Усі дії, вчинені в цивільному процесі до вступу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку він замінив (ч.2 ст.55 ЦПК). З цієї причини правонаступник не має права вимагати, наприклад, повторного допиту свідків, повторної експертизи, заявляти відводи суддям тільки на тій підставі, що він є правонаступником сторони або третьої особи.

Вступ до процесу правонаступника оформляється ухвалою суду, яка не може бути оскаржена. На ухвалу суду про відмову в допущенні в процес правонаступника може бути подана скарга.

При настанні підстав правонаступництва до розгляду справи судом першої інстанції суд зобов'язаний припинити провадження по справі (ч.1 ст.251 ЦПК).

Процесуальне правонаступництво істотно відрізняється від заміни неналежної сторони як по підставах, так і по процесуальних наслідках, а саме:

1) процесуальне правонаступництво має місце з підстав, що виникли протягом процесу, а заміна сторін ґрунтується на обставинах, що виникли до порушення цивільного процесу;

2) при процесуальному правонаступництві всі процесуальні права та обов'язки правопопередника переходять до правонаступника. При заміні неналежної сторони належною такого переходу не відбувається;

3) після факту процесуального правонаступництва цивільний процес по справі продовжується, а при заміні неналежних сторін завжди починається спочатку.